

Over de taal van Giethoorn

De taal van Giethoorn: Noordwest-Overijssels Stellingwerfs

Giethoorn ligt op de streekaalkaart van Nederland uit de Bosatlas in het donkerroze gebied. Dat is het gebied waar een variant van het Nedersaksisch wordt gesproken die Stellingwerfs genoemd wordt. Het Stellingwerfs wordt niet alleen gesproken in het Friese gebied Oost- en Weststellingwerf, maar ook in aangrenzend Noordwest-Overijssel en Zuidwest-Drenthe. In Vollenhove wordt geen Stellingwerfs maar Sallands gesproken, wat behoort tot het grote, oranje gekleurde, Gelders-Overijsselse taalgebied.

Deze kaart is gebaseerd op de oudere dialectkaart die Jo Daan in 1968 tekende voor de *Atlas van Nederland*.

Naar: de streekaalkaart uit De Bosatlas van Nederland. Groningen 2007.

Het sjibbolet voor het Stellingwerfs is: *et waeter klaetert tegen de glaezen*, soms nog uitgebreid met: *dat et daevert*. De èè-klank, in het Stellingwerfs als *aegespeld*, in woorden die in het Nederlands een *aa* hebben, is dus bijzonder kenmerkend voor deze taal. In Vollenhove en andere Sallandse taalvarianten wordt in deze woorden een *ää* gehoord, dat is een klank die het midden houdt tussen een *aa* en een *èè*.

Giethoorn ligt niet in het gebied waar *jum* of *jim* (= jullie) wordt gezegd.

De streektaalsprekers in bijv. Steenwijkerwold en Oldemarkt, en natuurlijk in de Stellingwerven over de Friese grens, zeggen *jum* of *jim*, bijvoorbeeld in het volgende zinnetje (uit Oldemarkt, opgegeven voor de schriftelijke enquête 1978-1981 (zie bij **Verder lezen/studeren**)):

Emmen jum die ond an zien koemen deur die plassen regenwaeter?

'Hebben jullie die hond aan zien komen door die plassen regenwater?'

In het *Gieters* luidt deze zin:

Eb ie die ond zien an koemen stappen deur die waeterpoelen?

Voor 'jullie' wordt hier dus *ie* gebruikt, maar ook wel: *ie mit 'n aander*.

Wat voor Giethoorn even goed geldt als voor Oldemarkt, is dat de klank *h* ontbreekt.

Een voorbeeld:

Oonze onnen emmen allebeide een ele poze zitten kwielen

'Onze honden hebben allebei een hele poos zitten kwijlen'.

Dat geldt overigens voor heel Noordwest-Overijssel, terwijl in het Stellingwerfs van over de Friese grens de *h* wel wordt gehoord.

Wat in het Noordwest-Overijsselse Stellingwerfs ook anders is dan in de Friese Stellingwerven, is de vorming van het voltooid deelwoord met *e-*.

Zo horen we in Giethoorn en Oldemarkt:

ze binnen dikker eworden 'ze zijn dikker geworden'

wi'j emmen elegen 'wij hebben gelegen'

terwijl in de Friese Stellingwerven wordt gehoord:

ze bin dikker wodden, wi'j ebben legen.

Daarnaast is de uitspraak van 'komen' als *koemen* ook typisch voor Noordwest-Overijssel.

Het komt ook in Steenwijkerwold en Oldemarkt voor, en in het uiterste westen van de gemeente Weststellingwerf.

Een wat grotere verspreiding heeft de *oe* in *voegel* 'vogel' en *zoemer* 'zomer'. In Giethoorn wordt echter wel *voegel* gehoord, maar niet *zoemer*: men zegt hier *zomer*.

Zouden we een kaartje tekenen waarop we de verspreiding van de *oe* in de woorden *koemen*, *voegel*, en *zoemer* zoude willen aangeven, dan zouden die drie kaartjes er verschillend uitzien.

Hetzelfde geldt voor de verspreiding van de *uu* en *oe* in woorden die in het Nederlands een *ui* hebben, zoals hierna zal blijken.

Huus-hoes, muus-moes

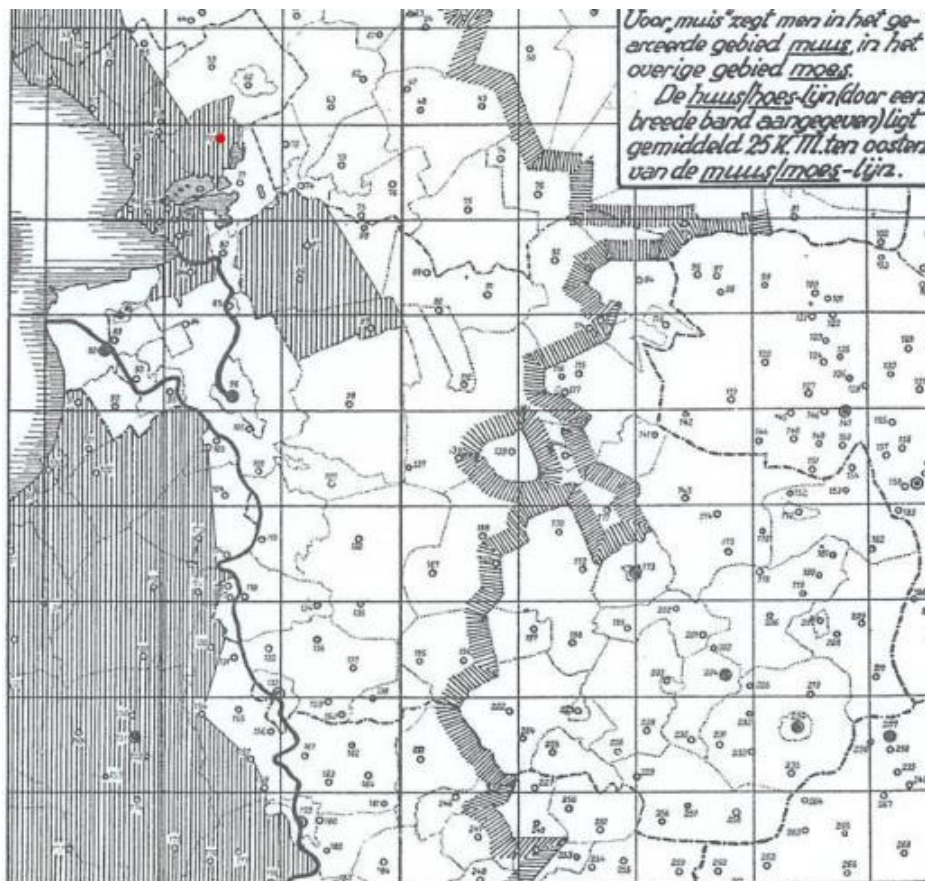
In Overijssel is de Nederlandse *ui* die afkomstig is van een oudere *oe* in het algemeen niet gediftonggeerd tot *ui*, maar een *oe* gebleven of een *uu* geworden.

Op het kaartje van G.G. Kloeke dat hieronder is afgedrukt, is aangegeven waar in Overijssel voor 'huis' *hoes* wordt gezegd en waar *huus*. De grens tussen beide ligt ongeveer tussen Twente en Salland.

Heel anders loopt de *uu-oe*-grens in het woord 'muis', namelijk veel westelijker.

In Noordwest-Overijssel loopt deze tussen Giethoorn en Waneperveen in (Giethoorn is op de kaart aangegeven met een rode stip). Verder oostelijk in heeft alleen de gemeente Staphorst (het grote verticaal gearceerde gebied) de *uu* in *muus*.

Met andere woorden: Giethoorn en Waneperveen spreken 'huis' hetzelfde uit, nl. als *uus* (zonder *h*, zie hierboven), terwijl in Waneperveen *moes* wordt gezegd, maar in Giethoorn *muus*.

Huus-hoes/ muus-moes-kaart van G.G. Kloeke. Uit: Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), Overijssel. Deventer, p. 840.

Uit de woordenschat van Gieteren

Wat denkt u dat de volgende woorden en zinnen uit de woordenlijst betekenen:
(de oplossing vindt u aan het eind, na *Verder lezen/studeren/luisteren*)

1. *I'j ad een ule euren roepen.*
2. *Een slicht meense.*
3. *I'j ade bi'j 't meer nog een ribbegien laand liggen.*
4. *Ik bin vandaege niet al te vlogge.*
5. *Op ozevoeten.*

Verder lezen/studeren

Leuk om te lezen, en met veel informatie over de taal, is:

Punterend door Giethoorn. Oude Gieterse verhalen, van de hand van Tom Vos (Zutphen, de Walburg Pers, 1981). In dit boek is ook een woordenlijst te vinden.

Het door Henk Bloemhoff geschreven boekje *Stellingwerfs*, in de reeks *Taal in stad en land* (Den Haag, SDU, 2002), is ook voor niet-taalkundigen goed te lezen.

In de jaren 1978-1981 heeft dr. H. Bloemhoff (toen nog drs.), als wetenschappelijk medewerker verbonden aan de IJsselacademie, een schriftelijke enquête in het hele werkgebied van de Academie opgezet, waarbij woorden/klanken zijn afgevraagd, maar ook werkwoordvormen, verkleinwoorden, meervouden en zinsconstructies.

Dat is ook voor Giethoorn en Wanneperveen gedaan. Het verzamelde schriftelijke taalmateriaal, dat ook in de computer is ingevoerd, is voor belangstellenden te raadplegen.

De taal van Giethoorn komt ook aan de orde in:

Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), *Overijssel*. Deventer 1931, p. 820-851.

Sassen, A. *Het Drents van Ruinen*. Assen 1953.

Oplossingen:

1. Hij had een uil horen roepen
2. Een slecht mens
3. Hij had bij het meer nog een smal strookje land liggen
4. Ik ben vandaag niet helemaal fit
5. Op kousevoeten